

УДК 378:005

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-205-110-114

ЖИТОМИРСЬКА Тетяна Михайлівна –
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальнонаукових дисциплін
Дунайського інституту Національного університету
«Одеська морська академія»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7015-0819>
e-mail: tanyazhit80@gmail.com

ВПЛИВ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА РОЗВИТОК ТЕХНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Стрімкий науково-технічний прогрес зумовив високу технологізацію всіх процесів, що відбуваються у людській діяльності, у тому числі і в управлінні морською галуззю. Необхідність ефективного використання техніко-технологічних ресурсів зумовило розуміння того, що саме техніко-технологічні фактори набувають ключової ролі, а технології належить особлива роль, оскільки вона виражає активне відношення людини до навколишнього світу. У сучасному світі, для забезпечення власної конкурентоздатності на ринку праці, менеджер морської галузі має бути високоосвіченим, з розвиненим світоглядом, одною із найважливіших частин якого є його технічна культура [1, с. 236].

Підготовка кваліфікованого фахівця, який вміє творчо підходити до вирішення поставлених завдань, використовуючи наукові знання, володіє високим рівнем технічної культури та професійної компетенції стає головною проблемою у всій системі неперервної освіти.

Посилення вимог до професійної освіти потребує вдосконалення теоретичної, методичної та технологічної підготовки фахівців морської галузі. З огляду на це набуває актуальності підготовка фахівця в умовах використання інтерактивних технологій та інноваційних методів у професійній діяльності, що є важливими інструментами розвитку технічної культури фахівців морської галузі у процесі їх професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти освітньої діяльності майбутніх менеджерів морської галузі розглянуто в наукових студіях Н. Биковець, В. Баришнікова, А. Гайдаржи, У. Гилка, Л. Герганов, О. Лещенко, М. Міусов, В. Захарченко, І. Смирнова, Л. Сотніченко, О. Тимошук, В. Чимшир та ін. Формування професійної культури майбутніх менеджерів досліджено Л. Батченко, О. Виговською, М. Гриньовою, М. Дробноходом, М. Захаровим, В. Жигір, Н. Коломинським, О. Крупським, С. Крисяком, Є. Намлієвим, Р. Шакуровим та ін. Проблеми

розвитку інноваційних процесів в освіті нині присвячено досить велику кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців (В. Кремень, І. Зязюн, М. Кларін, А. Моїсєєв, І. Підласий, С. Поляков, С. Сисоєва, П. Щедровицький, А. Хуторський та ін.). Попри значну увагу вчених, питання використання інтерактивних технологій в підготовці майбутніх менеджерів морської галузі залишається досі малодослідженим, відсутні праці щодо впливу інтерактивних методів навчання на розвиток технічної культури майбутніх менеджерів морської галузі.

Мета статті – виокремити та проаналізувати можливості використання інтерактивних технологій навчання та їх вплив на розвиток технічної культури майбутніх менеджерів морської галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах відбувається орієнтація освіти не тільки на засвоєння студентами певної суми знань, але й на розвиток їхньої особистості, пізнавальних і творчих здібностей, одержання досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності, формування сучасних ключових компетенцій у різних сферах життєдіяльності. При цьому особливу увагу слід звернути на те, що майбутнім менеджерам морської галузі у процесі навчання у ЗВО, готуючись до майбутньої професійної діяльності:

- необхідно навчитися діяти в межах погоджених цілей і завдань;
- потрібно вміти погоджувати свої дії з діями партнера (враховувати думку іншого);
- навчитися жити разом: кооперуватися, йти на компроміс;
- вміти самостійно розвиватися, якщо наявні здібності не відповідають сучасним вимогам.

Це можливо тільки через відповідний досвід діяльності й спілкування, і такий досвід може бути отриманий саме в режимі інтерактивного навчання.

Слід зазначити, що широке впровадження та використання інтерактивних технологій

вимагає зміщення акцентів діяльності людини з виконавства на творчість, як у духовному, так і матеріальному виробництві. Більше того, йдеться не лише про перетворення через творчість можливостей, що закладені у культурі, а й проєктування нових можливостей, «нової» культури. На наш погляд, такою «ною» культурою є технічна культура. Ми трактуємо технічну культуру особистості як «високого рівня узагальненості інтегральне утворення і водночас властивість розвиненої свідомості, виражене у його інтелектуальному, творчому та етичному потенціалах; воно включає технічні знання та вміння, володіння сучасними методами пошуку вирішення технічних завдань, прагнення до перетворювальної діяльності, технічний світогляд та мислення» [1, с. 246].

На нашу думку, технічна культура є передумовою розвитку менеджера морської сфери як творця її елементів: способів діяльності, відносин та ін., його становлення як особистості у сфері професійної діяльності [1, с. 242].

Особливістю сучасних інноваційних освітніх процесів є їх технологізація, яка супроводжується неухильним дотриманням змісту та послідовності етапів упровадження нововведень. Відтак, сучасні науковці приділяють особливу увагу інтерактивним технологіям навчання як засобу активізації навчально-пізнавальної взаємодії та розвитку її суб'єктів.

Для нашого дослідження важливим є розуміння сутності поняття «інтерактивні технології навчання» з метою обґрунтування особливостей інтерактивних технологій та інноваційних методів навчання, які можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів морської галузі для розвитку їх технічної культури. Отже, проаналізуємо наявні в сучасній науці підходи до розуміння й визначення окресленого поняття.

Поняття «інтерація» (від англ. Interaction – взаємодія) почали розглядати вперше в соціології й соціальній психології. Для теорії символічного інтераціонізму (основоположник – американський філософ Дж. Мід) характерним є розгляд розвитку й життєдіяльності особистості, творення людиною свого «Я» у ситуаціях спілкування й взаємодії з іншими людьми [6, с. 88].

У психології інтерація – це «здатність взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу із чим-небудь (наприклад, з комп'ютером) або ким-небудь (людиною)», а «соціальна інтерація – процес, при якому індивіди в ході комунікації в групі своєю поведінкою впливають на інших індивідів, викликаючи відповідні реакції» [6].

Науковці [7; 9] виокремлюють характерні риси інтерактивного навчання:

- розв'язання взаємопов'язаних проблемних ситуацій у процесі навчання;
- відкритість (незавершеність) навчання, відсутність визначеного рішення;
- співробітництво різних рівнів (викладач – група, викладач – студент, студент – група, студент – студент);
- швидкий зворотний зв'язок – студент бачить реакцію викладача, може проконсультуватися;
- емоційне піднесення, розкутість;
- діалог.

Інтерактивне навчання припускає відмінну від звичної логіки освітнього процесу: не від теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через застосування. Досвід і знання суб'єкту освітнього процесу є джерелом їх взаємонавчання й взаємозбагачення [6, с. 89].

Серед основних його принципів називають діалогічну взаємодію, роботу в малих групах на основі кооперації й співробітництва, активно-рольову (ігрову) і тренінгову організацію навчання.

Згідно з позицією Т. Коваль та Н. Кочубей, інтерактивні технології навчання – це «цілісна та інтегративна система освітнього процесу, яка передбачає відповідно до цілей і змісту навчання комплексне застосування відібраних за принципами доцільності впровадження та взаємного доповнення інтерактивних методів, засобів, форм навчання з метою досягнення заздалегідь очікуваного навчального результату» [3, с. 161]. Основними характеристиками інтерактивних технологій, за визначенням науковців, є забезпечення вільного доступу до навчальної інформації, на паперових та електронних носіях; організація міжособистісного спілкування; оперативність зворотних зв'язків; забезпечення для студентів права вибору навчального матеріалу різного рівня складності; адаптація освітньої системи до індивідуальних особливостей студентів тощо [3].

На думку дослідників Т. Туркот, інтерактивні технології навчання є спеціальною формою організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створення комфортних умов навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Особливість інтерактивного навчання, на думку вченої, полягає в тому, що освітній процес здійснюється за умови постійної, активної взаємодії усіх його учасників. Аналізуючи свої дії та дії партнерів, учасники освітнього процесу змінюють свою модель поведінки, більш усвідомлено засвоюють знання та вміння [10].

Основою інтерактивних технологій є майстерність взаємодії в процесі навчання, а компонентами – інтерактивні методи навчання з використанням технічних засобів, методичних матеріалів тощо [9, с. 233].

У контексті пропонованого дослідження наукового обґрунтування потребує вибір форм і методів інтерактивного навчання в процесі фахової підготовки майбутніх менеджерів морської галузі, що сприятимуть ефективності процесу розвитку їх технічної культури.

Так, А. Смолкін поділяє їх на інтерактивні методи, які базуються на імітації професійної діяльності, вони, в свою чергу, поділяються на:

– ігрові методи (ігрові процедури і прийоми, ігрові ситуації, дидактична або навчальна гра, ділова гра);

– неігрові методи (передбачають аналіз виробничих та проблемних ситуацій) та неімітаційні, які передбачають стажування на робочому місці та програмоване навчання [8, с. 31].

За класифікацією Ю. Ємельянова інтерактивні методи умовно об'єднуються в три основні блоки:

– дискусійні методи (групова дискусія, розбір казусів із практики тощо);

– ігрові методи (дидактичні і творчі ігри, у тому числі ділові: рольові та контргра);

– сенситивний тренінг [2, с. 16–17].

Форми й методи інтерактивного навчання С. Поляков поділяє на:

– дискусійні: діалог, групова дискусія, розбір ситуацій із практики, аналіз ситуацій морального вибору й ін.;

– ігрові: дидактичні й творчі ігри, у тому числі ділові (управлінські) ігри, рольові ігри, організаційно-діяльнісні гри;

– тренінгові форми проведення занять (комунікативні тренінги, тренінги сензитивності), які можуть містити в собі дискусійні й ігрові методи навчання [6, с. 91].

О. Пометун, Л. Пироженко розподіляють інтерактивні технології за формами навчання:

– інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в малих групах);

– інтерактивні технології колективно-групового навчання (мікрофон, мозковий штурм та ін.);

– технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, рольова гра, драматизація та ін.);

– технології опрацювання дискусійних питань (кейс-метод, дискусія тощо) [7, с. 27].

Проаналізувавши наукові джерела, ми дійшли висновку, що існують різні класифікації інтерактивних методів і форм навчання.

З-поміж інтерактивних методів, які доцільно використовувати під час підготовки майбутніх менеджерів морської галузі, що сприятимуть ефективності процесу розвитку їх

технічної культури можна виділити: групові дискусії, презентації, рольові, «ділові» ігри, кейс-метод (розбір конкретних виробничих ситуацій), моделювання виробничих ситуацій, метод проектів, тренінгові технології тощо, що імітують професійні ситуації та сприяють виробленню позитивної мотивації на майбутню професійну діяльність, розширенню пізнавального інтересу до оволодіння обраною професією, підвищенню активності, усвідомленню своїх життєвих і професійних орієнтирів і реальних шляхів їх досягнення, виробленню нових поглядів й установок фахівців, формуванню вмінь і навичок, моделюванню фахівцем свого нового досвіду, корекції негативних установок, формуванню менеджерського такту, уміння володіти своїми почуттями та емоціями.

Розвиток технічної культури майбутнього менеджера морської галузі буде відбуватися успішно, якщо при організації навчально-професійної діяльності використовуються методи, які сприяють закріпленню і удосконаленню набутих знань, спрямованих на формування умінь і навичок, а саме: моделювання та проектування професійних ситуацій, які дозволяють імітувати реальний професійний процес і сприяють успішному формуванню практичних навичок менеджера морської галузі.

До початку професійної діяльності у студента важливо сформуванню потребу і вміння вирішувати різнопланові завдання у непередбачених, незапланованих виробничих ситуаціях, що передбачає оволодіння дослідним підходом до професійної діяльності. Проведення семінарів і практичних занять у вигляді конференцій і дискусій, дебатів, конкурсів проектів, використання різних творчих форм роботи з фахових дисциплін, де студенти могли проявити свої здібності і можливості, зокрема, творчі завдання, які вимагали розгорнутих розумових дій з урахуванням реалізації міжпредметних зв'язків сприяють формуванню активності і основ особистого професійного досвіду майбутнього менеджера морської галузі. Такі творчі здобутки та розробки можуть бути об'єднані у єдиний творчий проект.

Сутність проекту розглядається дослідниками [4; 7; 8] із різних позицій – як метод, сукупність прийомів, система навчання, технологія навчання. Загалом сучасні проектні технології, засновані на процесах проектування, моделювання та експертизи, мають комплексний характер, що передбачає поєднання інтегрованих знань, дослідницького пошуку, залучення елементів інтерактивної діяльності тощо.

Відзначимо, що проектування, у широкому розумінні, є науково обґрунтованою системою

параметрів майбутнього об'єкту або якісно нового стану існуючого проекту як прототипу передбачуваного або можливого об'єкту, стану або процесу. Відтак, проектування можна розглядати як особливий вид інтелектуально-творчої діяльності, що має перспективно-практичну орієнтацію.

Проектні технології ґрунтуються на дослідницькій діяльності суб'єктів освітнього процесу, стимулюванні їх особистісних інтересів шляхом формування самостійності, уміння логічно та творчо мислити, бачити проблему та вміти приймати нестандартні рішення, шукати та використовувати потрібну інформацію.

Великого значення набувають професійно-зорієнтовані спецсемінари та спецкурси, в яких моделюються реальні виробничі ситуації або обговорюються актуальні проблеми сучасного менеджменту, коли кожен студент може зайняти активну суб'єктну позицію, розвивати навички взаємодії. Тоді виробнича практика може стати місцем реалізації власних професійних проєктів майбутніх менеджерів морської галузі, адже проєктна діяльність дозволяє студентам проявити себе, спробувати свої сили, продемонструвати свої фахові знання і показати публічно досягнутий результат.

На заняттях доцільно організовувати професійні проби, які моделюють, а іноді і повністю співпадають із змістом діяльності менеджера морської галузі. Моделювання професійної діяльності допомагає навчити студентів вирішувати професійні задачі, організовувати свою поведінку у відповідності із вимогами своєї професії. Майбутні менеджери морської галузі мають випробувати себе у різних ролях: менеджер, виконавець. Такий підхід дає можливість розвитку важливих професійних умінь: підбирати потрібний для даного завдання матеріал, обґрунтовувати свою точку зору. Моделювання професійних ситуацій сприяє формуванню індивідуального професійного стилю уже на етапі навчання у ЗВО, розвитку здібностей до самовдосконалення, саморозвитку з урахуванням власних можливостей і вимог професії.

Ділова гра є однією із форм, що сприяє моделюванню професійної ситуації. Метод гри як спеціально організована діяльність студента найбільш повно імітує реальний виробничий процес і допомагає значно підвищити зацікавленість, активізувати увагу, розширити уявлення майбутніх менеджерів морської галузі про професійну діяльність та сприяє засвоєнню ними ціннісних пріоритетів, ідеалів, гуманістичних цілей і моделей поведінки.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Отже, використання інтерактивних технологій у процесі фахової підготовки дає можливість студентам

усвідомлено підходити до теоретичних знань, бачити їх практичну значущість, вміло застосовувати теорію на практиці; суттєво поліпшити професійну спрямованість своєї діяльності, що визначає активність та спрямованість взаємодії менеджера морської галузі та сприяє формуванню професійних якостей менеджера, таких як: цілеспрямованість, підвищена працездатність, дисципліна і контроль над собою, комунікабельність, ініціативність тощо; сприяє розвитку менеджерських здібностей (інтелектуальних, організаційних, комунікативних, перцептивних, сугестивних, пізнавальних, дослідницьких та ін.); формуванню комплексу знань та умінь: поступово освоювати сконцентрований у наукових знаннях та уявленнях найкращий соціальний досвід у галузі її створення та застосування технологій, забезпечують здатність створювати, вивчати та освоювати техніку та технології у всіх її проявах, свідомо та творчо обирати оптимальні шляхи вирішення проблем, використовуючи сучасні технології; самостійно, критично, системно і творчо мислити, чітко усвідомлювати, де і яким чином набуті знання можуть бути застосовані; безперервно опановувати нові знання, застосовувати їх як методи і засоби перетворюючої діяльності і мобільно використовувати їх в умовах майбутньої професійної діяльності менеджера морської галузі.

Перспективи подальших досліджень стосуються питань дослідження виокремлення умов, що сприятимуть розвитку технічної культури майбутнього менеджера морської галузі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Житомирська Т. М. Технічна культура майбутніх менеджерів морської галузі. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні науки. 2022. № 2(29). С. 234–251.
2. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение. Л.: Из-во ЛГУ, 1985. 167 с.
3. Коваль Т. І., Кочубей Н. П. Інтерактивні технології навчання іноземних мов. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені М. Гоголя*. Серія: Психолого-педагогічні науки. 2011. № 7. С. 160–163.
4. Коберник О. М. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні: навчально-метод. посібник. Тернопіль-Умань, 2007. 208 с.
5. Мусоріна М. О. Формування технічної компетентності майбутніх фахівців судноводіння у процесі навчання технічних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія і методика навчання (технічні дисципліни). Київ, 2018. 21 с.
6. Поляков А. О. Педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти: дис. ... кан. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2008. 182 с.

7. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. К., 2002. 135 с.

8. Смолкин А. М. Методы активного обучения : научн.-метод. пособие. М. : Высшая школа, 1991. 176 с.

9. Староста В. І. Технології інтерактивного навчання: сутність, класифікація. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки. 2019. № 1 (64). С. 232–237.

10. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. Київ: Кондор, 2011. 628 с.

REFERENCES

1. Zhytomys'ka, T. (2022). *Tekhnichna kul'tura maybutnikh menedzheriv mors'koyi haluzi* [Technical culture of future managers of the maritime industry]. *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noyi akademiyi derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy. Seriya: Pedahohichni nauky*. № 2(29). S. 234–251.

2. Yemel'yanov, YU. N. (1985). *Aktivnoye sotsial'no-psikhologicheskoye obucheniyе* [Active socio-psychological education]. L. : Iz-vo LGU. 167 s.

3. Koval', T. I., Kochubey, N. P. (2011). *Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya inozemnykh mov* [Interactive technologies for learning foreign languages]. *Naukovi zapysky Nizhyns'koho derzhavnoho universytetu imeni M. Hoholya. Seriya: Psykholoho-pedahohichni nauky*. 2011. № 7. S. 160–163.

4. Kobernyk, O. M. (2007). *Innovatsiyini pedahohichni tekhnolohiyi u trudovomu navchanni* [Innovative pedagogical technologies in labor education]: navchal'no-metod. posibnyk. Ternopil'-Uman'. 208 s.

5. Musorina, M. O. (2018). *Formuvannya tekhnichnoyi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv sudnovodinnya u protsesi navchannya tekhnichnykh dystsyplin* [Formation of technical competence of future shipping specialists in the process of training technical disciplines]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 – teoriya i metodyka navchannya (tekhnichni dystsypliny). Kyiv. 21 s.

6. Polyakov, A. O. (2008). *Pedahohichni umovy motyvatsiyi profesiynoho zrostantnya studentiv pedahohichnykh universytetiv u protsesi neperervnoyi osvity* [Pedagogical conditions of motivation of professional growth of students of pedagogical universities in the process of continuous education]: dys. ... kan. ped. nauk : 13.00.04. Kharkiv. 182 s.

7. Pomետun, O. I., Pyrozhenko, L. V. (2002). *Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya: teoriya, praktyka, dosvid* [Interactive learning technologies: theory, practice, experience]. K. 135 s.

8. Smolkin, A. M. (1991). *Metody aktivnogo obucheniya* [Methods of active learning] : nauchn.-metod. posobiye. M. : Vysshaya shkola. 176 s.

9. Starosta, V. I. (2019). *Tekhnolohiyi interaktyvnoho navchannya: sutnist', klasyfikatsiya* [Interactive learning technologies: essence, classification]. *Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. O. Sukhomlyns'koho*. Seriya: Pedahohichni nauky. № 1 (64). S. 232–237.

10. Turkot, T. I. (2011). *Pedahohika vyshchoyi shkoly* [Pedagogy of the higher school]: navch. posibnyk. Kyiv: Kondor. 628 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЖИТОМИРСЬКА Тетяна Михайлівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальнонаукових дисциплін Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія».

Наукові інтереси: технічна культура майбутніх менеджерів морської галузі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZHYTOMIRSKA Tetyana Mykhailivna – Ph.

D. in Pedagogy, Associate Professor of the Department of General Sciences of the Danube Institute of the National University «Odesa Maritime Academy».

Scientific interests: technical culture of future managers of the maritime industry.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2022 р.

УДК 159.922.76-056.26/.313

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-205-114-119

ЗАВІТРЕНКО Долорес Жораївна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2005-4810>
e-mail: zavitrenkod@gmail.com

БЕРЕЗЕНКО Наталія Олегівна –

аспірант кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3333-8924>
e-mail: nberezenko29@gmail.com

ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ (ДЦП)

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності проблеми. Проблема психічного розвитку дітей з порушеннями опорно-

рухового апарату є однією з найактуальніших у теорії і практиці спеціальної педагогіки. Це обумовлено передусім зростанням чисельності